

یک تصحیف در دیوان مسعود سعد سلمان

مجید منصوری*

بنابراین، کاربرد لغت «فم» به معنی «دهان» در دیوان او نمونه‌های دیگری هم دارد. به‌علاوه، در همین دو بیت نیز «فم» در کنار «مدح» آمده است. نیز در بیتی دیگر از همو:
در بندگیت ازین پس چون کلک چون دوات
بندم میان به جان و گشایم به مدح فم
(مسعود سعد، ۱۳۸۴: ۲۸۹)

امیرمعزی (۱۳۸۹: ۴۷۲) نیز پر کردن دهان مداح (شاعر) از جانب ممدوح را ستوده است:

همچون صدف و نافه پر از گوهر و مشکست
وصاف تو را خاطر و مداح تو را فم
با این اوصاف، بیت مذکور معنی و مفهوم درست خود را با تقابل «جوهر در دهان دوستان کردن» و «ریگ و سنگ خاییدن دشمنان» باز می‌یابد.

منابع:

- امیرمعزی، محمد بن عبدالملک، ۱۳۸۹، دیوان، تصحیح عباس اقبال آشتیانی، تهران: اساطیر.
- دهخدا، علی اکبر، ۱۳۷۷، لغت‌نامه، تهران: دانشگاه تهران.
- فردوسی، ابوالقاسم، ۱۳۸۲، شاهنامه، بر اساس چاپ مسکو، تهران: هرمس.
- مسعود سعد سلمان، ۱۳۶۴، دیوان، به تصحیح مهدی نوریان، اصفهان: کمال.
- _____، ۱۳۸۴، دیوان، به تصحیح رشید یاسمی، تهران: نگاه.

- _____، ۱۳۹۰، دیوان، مقدمه تصحیح و تعلیقات محمد مهیار، تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.
- نظامی عروضی سمرقندی، احمد بن عمر، ۱۳۶۶، چهارمقاله، تهران: صدای معاصر.

آکندن دهان شاعران با جواهرات از رسوم رایج در دربار پادشاهان بوده است. این اتفاق غالباً در مواقعی می‌افتاده که شاعر، با سرودن شعری، پادشاه یا بزرگی را به وجد می‌آورده است. نمونه‌هایی از این رسم را در داستان محمود و پیراستن موی ایاز – جایی که سلطان محمود را با دوبیتی عنصری خاطر خوش می‌شود دهان عنصری را به دست خود سه بار پر از جواهر می‌کند – (نظامی عروضی سمرقندی، ۱۳۷۶: ۵۹) و نیز در شاهنامه (فردوسی، ۱۳۸۲: ۲/ ۱۷۷۲) می‌توان مشاهده کرد.
در بیتی از دیوان مسعود سعد سلمان اشاره‌ای به همین نکته شده است در حالی که مصححان از عهده تصحیح آن بر نیامده‌اند:

همی ولیت بهم کرد زر و گوهر و دُر
همی عدوت بخایید ریگ و سنگ و سفال

(مسعود سعد، ۱۳۶۴: ج ۱/ ۴۳۶)

گفتنی است که در تصحیح مرحوم رشید یاسمی (مسعود سعد، ۱۳۸۴: ۲۷۰) و نیز در تصحیح جدیدی که محمد مهیار به دست داده (مسعود سعد، ۱۳۹۰: ۳۹۴) بیت مذکور به همان ترتیب، بدون نسخه‌بدل، ضبط شده است.

تصحیف «بفم» (به فم) به «بهم» (به هم)

ذیلاً ضبط صواب این بیت و دلایل صحت این مدعا را می‌آوریم:
همی ولیت بهم کرد زر و گوهر و دُر

در لغت‌نامه دهخدا، ذیل مدخل «فم» این دو بیت از مسعود سعد در شمار شواهد دیده می‌شود:

پسته و فندق ز مهر و کین تو آگه شدند
این فم از مدحت گشاد و آن ز بیمت بست فم
همی به وصف تو جنبید ضمیرم اندر دل
همی به مدح تو گردد زبانم اندر فم

* مجید منصوری / Majid.mansuri@gmail.com

دوره دوم، سال ششم، شماره پنجم و ششم، آذر – اسفندماه ۱۳۹۱